

จุดเริ่มเรื่องประวัติศาสตร์ กัมพูชา

A Beginning of the History of Cambodia

ธิบตี บัวคำศรี
Thibodi BuaKamsri

บทคัดย่อ

งานเขียนประวัติศาสตร์เป็นประเภทหนึ่งของวรรณกรรม นักประวัติศาสตร์จึงคือ นักเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นในอดีต เรื่องเหล่านั้นเริ่มต้นที่จุดเริ่มเรื่องตามมาด้วยท้องเรื่องและจบลงที่ตอนจบ การเปลี่ยนแปลงส่วนใดส่วนหนึ่งของเรื่องจะส่งผลต่อเรื่องโดยรวม

บทความนี้จะศึกษาการเปลี่ยนไปของจุดเริ่มเรื่องประวัติศาสตร์กัมพูชาที่มาในงานเขียนประวัติศาสตร์แบบจารีตและสมัยใหม่ และจะพยายามอธิบายเหตุของการเปลี่ยนไปนั้น

โดยสรุป การเปลี่ยนไปของจุดเริ่มเรื่องประวัติศาสตร์กัมพูชามีความคิดเรื่องประวัติศาสตร์อันยาวนานซึ่งเชื่อถือได้เป็นตัวกำหนด ด้วยกรอบโครงความคิดนี้ ชาวเขมรจึงเป็นผู้ทรงสิทธิโดยธรรมอันแท้จริงของโคกโรลกซึ่งคือ ประเทศกัมพูชาในทุกวันนี้ สร้างและสั่งสมชาติอันเรื่องโรจน์กับทั้งอารยธรรมอันสูงส่งด้วยตนเอง

Abstract

Historical writing is a kind of literary work. Historians are story tellers who narrate a story that happened in the past. They start the story with a beginning, followed by the middle, and finish it with an ending. Changing any part of the story will affect the entire story.

This article aims to study the beginning of the history of Cambodia. The historical writings that I chose to examine are both traditional and modern works, such as Rajabangsavatar (Royal Chronicles), historique books, and textbooks. Changes in the beginning will be indicated by the date of composition and compilation, and I will try to discuss the causes of these changes. The goal of this paper is to compare Thai and Laos versions of changing the beginning of history.

I will try to show that changing the beginning of the history of Cambodia, as well as that of Thailand and Laos, was determined by the sense of a believable long history. Possessing the longer history based on scientific evidence means Cambodians became the true and legitimate owners of the land of Kok Thlok, or present day Cambodia, and thereby developed the glorious nation and high civilization by themselves.

ก่อนเข้าเรื่อง

งานเขียนประวัติศาสตร์ (historical writings) เป็นงานวรรณกรรม (literary works) ประเภทหนึ่งซึ่งเล่า (narrate) เรื่อง (story) ที่เกิดขึ้นในอดีต ด้วยการนำเรื่องหลายเรื่องมาลำดับเข้า เป็นเรื่องเดียวกัน โดยกำหนดให้มี จุดเริ่ม (a beginning) ตอนกลาง (a middle) และตอนจบ (an end) ของเรื่อง และสร้างความสัมพันธ์ของเรื่องเหล่านั้นซึ่งอาจจะทำโดยใช้ลำดับเวลาหรือด้วยการสร้างความสัมพันธ์เชิงเหตุผล หรือด้วยวิธีการอื่นๆ โดยมีจุดมุ่งหมายคือเพื่อให้ผู้ฟังหรือผู้อ่านเข้าใจเรื่องนั้น

วิธีการอย่างนี้คือ การผูกเรื่อง/การวางโครงเรื่อง (emplotment) และลำดับของเรื่องนั้นก็คือ โครงเรื่อง (plot) (White, 1983) โครงเรื่องทำให้เรื่องที่ถูกผูกเข้าด้วยกันนั้นแสดงความหมายขึ้นมา และเป็นตัวกำกับให้เรื่องดำเนินไป “การเปลี่ยนโครงเรื่องจึงทำให้เรื่องเปลี่ยนไปด้วย

อย่างไรก็ดี นอกจากโครงเรื่องแล้ว เรื่องที่ถูกเลือกมา ลำดับเข้าด้วยกันก็ทำให้เรื่องโดยรวมเปลี่ยนไปเช่นกัน ไม่ว่าเรื่องนั้นจะเป็นจุดเริ่ม ตอนกลาง หรือตอนจบของเรื่อง หมายความว่านอกจากโครงเรื่องจะกำกับกับการดำเนินเรื่องแล้ว เรื่องเองก็กำหนดโครงเรื่องด้วยเช่นกัน

จุดเริ่มเรื่องมีความสำคัญกับเรื่องโดยรวม การเปลี่ยนจุดเริ่มเรื่องจะทำให้การดำเนินเรื่อง ความหมายของเรื่อง รวมทั้งโครงเรื่องเปลี่ยนไป

งานเขียนประวัติศาสตร์กัมพูชามีจุดเริ่มเรื่องประวัติศาสตร์ที่เปลี่ยนไปในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งสัมพันธ์กับความเปลี่ยนไปของสังคม บทความนี้จะให้ความสนใจกับจุดเริ่มเรื่องประวัติศาสตร์กัมพูชาในงานเขียนประวัติศาสตร์ ทั้งที่เป็นงานเขียนประวัติศาสตร์สมัยจารีต (a traditional historical writings) และงานเขียนประวัติศาสตร์สมัยใหม่ (a modern historical writings) โดยจะพิจารณาในประเด็นความเปลี่ยนไปของการเริ่มต้นประวัติศาสตร์ในงานเขียนประวัติศาสตร์ในแต่ละช่วงสมัย นอกจากนี้จะพยายามอธิบายเหตุของความเปลี่ยนไปนั้น และท้ายที่สุดเป็นข้อสังเกตเชิงเปรียบเทียบกับ การเปลี่ยนจุดเริ่มประวัติศาสตร์ในกรณีของไทยและลาว

บทความนี้จะยังไม่ให้ความสนใจอย่างจริงจังกับ โครงเรื่อง และการผูกเรื่อง/การวางโครงเรื่องแต่การกล่าวถึงจุดเริ่มเรื่องประวัติศาสตร์นี้เป็นส่วนที่จะนำไปสู่การกล่าวถึงเรื่องดังกล่าว ในงานอีกชิ้นหนึ่ง

การเริ่มเรื่องประวัติศาสตร์ที่เปลี่ยนไป

จุดเริ่มเรื่องประวัติศาสตร์กัมพูชาที่เก่าที่สุดพบได้ใน พระราชพงศาวดารเขมรของเจ้ารามาริบัติถวายเป็น หรืออย่างที่เราเรียกกันโดยลำลองว่า ฉบับนักงองค์เอง ซึ่งเรียบเรียงขึ้นเมื่อ ค.ศ.1796 และเป็นพงศาวดารเขมรฉบับที่เก่าที่สุดเท่าที่ค้นพบในปัจจุบัน ความแรกสุดที่มาในพงศาวดารฉบับนี้คือ

๑ ศักราช 1268 ปีจออัฐศก สมเด็จพระมหานิการเสวยราชสมบัติพระนครศรีโสทรราชธานี ทรงพระราชสิทธิ์ทำนุบำรุงพระศาสนา ขณะนั้นสมเด็จพระรามาริบัติผู้เป็นพระราชบุตร สมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชราชนิการ ได้เสวยราชสมบัติกรุงพระนครศรีอยุธยา สมเด็จพระรามาริบัติมีพระราชโองการตรัสให้เจ้าไสเทวดา จ้างุลพระราชสารไปทางพระราชไมตรี มายังกรุงกัมพูชา ริบตี สมเด็จพระมหานิการหนีไว้พระทัย ให้จับเจ้าไสเจ้าเทวดาฆ่าเสีย ครั้นอยู่มา 5 ปี สมเด็จพระมหานิการสวรรคต พระยาดิวงษเสนาบดีแต่งการพระบรมศพ ถวายพระเพลิงแล้ว นักพระไถลผู้เป็นน้องเขยได้เสวยราชสมบัติ

(พงศาวดารเขมรฉบับนักงองค์เอง, 2539: 162.)

พงศาวดารฉบับออกญาวงศาสรเพชญ (โนง) ซึ่งเรียบเรียงใน ค.ศ.1818 และโรบาลกษัตริ (Robal khsat) ที่เรียบเรียงใน ค.ศ.1866 ก็เริ่มต้นความที่แผ่นดินสมเด็จพระเจ้าบรมนิพนธ์บท/พระบรมนิพนพานบาท ซึ่งเป็นพระองค์เดียวกันกับที่ พงศาวดารฉบับนักงองค์เอง (1796) เรียกว่าสมเด็จพระมหานิการ โดย พงศาวดารฉบับออกญาวงศาสรเพชญ (โนง) (1818) เริ่มเรื่องว่า

ครั้งแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าบรมนิพนธ์บาท พระองค์ทรงราชย์อยู่ในพระนครหลวง เมื่อจุลศักราช 708 ศกปีจอรักษัตร ทศมิตถิบุษยมาสาพุมาวาระสารศัพทมโหระดัง ในสมเด็จพระบรมนาถบพิตรตั้งแต่พระองค์ทรงราชย์ จุลศักราช 712 ศกปีชานักษัตรได้ 5 ปี พระองค์สุรคต จุลเลิกพระศพเสร็จแล้ว จึงพระบรมล่ำพวงราชาผู้เป็นพระราชบุตรเป็นประณมเกลิงทรงราชย์อยู่ในพระนครหลวงในปีชานั้น

(พงศาวดารเขมร, 2506: 191.)

และ โรบาลกัสตอร์ (1866) ว่า

กาลราชย์สมเด็จพระราชา(ข)โองการพระบรมนิพนธ์บาท *p.g.* เสวยราชย์ (อยู่) อังกอร์ เมื่อใน ศักราช 1268 ปีจอ จ 1272 ปีชาน เป็นคำรบปี 5 *P.g.* สุรคต จุลเลิกพระศพเสร็จแล้ว จึงสมเด็จพระสัทธานซึ่งเป็นพระอนุชขึ้นครองราชย์สนองสมเด็จพระเริ่ยมอยู่ในปีชานี่เอง

(Vickery, 1977b: 8–9.)

การเริ่มเรื่องจะแปลกไปเมื่อมาถึง พระราชพงศาวดารพระมหากษัตริย์เสวยราชสมบัติในกรุงกัมพูชาธิบดีเป็นลำดับเรียงมา ซึ่งเรียบเรียงขึ้นในราวทศวรรษที่ 1860 หรืออย่างช้าที่สุดคือในครึ่งแรกของทศวรรษที่ 1870 ประวัติศาสตร์กัมพูชาในพงศาวดารฉบับนี้เริ่มด้วยเรื่องที่ไม่ไกลเกินกว่าแผ่นดินสมเด็จพระมหานีการ/สมเด็จพระเสด็จพระเจ้าบรมนิพนธ์บาท/พระบรมนิพนธ์บาท กล่าวคือ ย้อนความไปไกลถึงครั้งพุทธกาลด้วยการเริ่มเรื่องที่พุทธท่านายดั่งว่า

ក្នុងក្រុងកម្ពុជាធិបតីជាលំដាប់រៀងមក(n.d.): 1.)

กาลนั้นองค์สมเด็จพระมหากษัตริย์คุณอนันตญาณ พระองค์เสด็จได้โปรดัญญสัตว์ในโลกนี้พระชนม์ใกล้ถ้วนได้ 80 พระวโรชา พระองค์ทรงได้เข้าพระบรมนิพพาน พระองค์เสด็จย่างพระราชดำเนิน ประทักษ์ณเกาะชมพูทวีปตามชายฝั่งมหาสาครแต่สองคนกับพระมหากษัตริย์มาถึงเกาะ 1 ใหญ่ มีต้นทลอกขึ้นกลางเกาะ ฝ่ายต้นทลอกนั้นประกอบด้วยกิ่งสาขามีรูปเป็นโพรงของเสด็จนาค เคยนำบรรพชิตมาเล่นเป็นปกติ ที่ดินนั้นก็เรียบเสมอกันอุปมาดุจแผ่น

กลอง ฝ่ายบนต้นทลอกนั้นมีสัตว์ตระกูล 1 ซึ่งพึงพิงสำนักอาไศรย
อยู่เป็นสถาน

(หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2460: 2-3.)¹

ขณะที่ *Histoire du Cambodge* ของ อาเดมาร์ด เลอแคลร์ (Adhemard Leclere) พิมพ์ครั้งแรกใน ค.ศ.1914 เริ่มเรื่องว่า

ชาวจีน, รู้จักอินโดจีนตั้งแต่ 2,000 ปีก่อน, ซึ่งในขณะนั้นเป็นนัก
เดินเรือที่เดินทางมายังชายฝั่งแถบนี้บ่อยครั้ง, เรียก [ดินแดนนั้น
ว่า] ฟุ-นัน, บางทีก็ว่า ไป-นัน, ทั้งหมดของที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงซึ่งอยู่
ตอนในจนถึงทะเลทางตอนใต้. แต่ดูเหมือนจะปรากฏชัดเจนว่าชื่อที่
ชาวจีนเรียกนี้จะไม่ใช่ที่รู้จักของพวกเขาชาวป่าชาวเขาหรือกลุ่มชาติ
พันธุ์ต่างๆ

¹ ดูเทียบกับ ราชพงษาวดารกรุงกัมพูชา ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณแปลใหม่ (2550: 5) ที่ว่า

“๑ เมื่อได้จัดการรวบรวมเรื่องราวราชพงษาวดาร ซึ่งมีอยู่ ณ ที่ต่างๆ มาติดต่อพอได้ความ
ดังกล่าวแล้ว จึงตั้งต้นดำเนินข้อความในเรื่องพระพุทธท้านายต่อไปนี้

ปางนั้นองค์สมเด็จพระมหากรุณาธิคุณอนันตญาณ พระองค์ได้เสด็จมาทรงโปรดบรรดาหัตถุ
สัตว์ในโลกนี้ พระชนมายุจวนครบถ้วนได้ 80 พระวาระ ซึ่งเปนกาลใกล้ขีดที่พระองค์จะเสด็จเข้า
สู่พระบรมนฤพาน ได้เสด็จพระราชดำเนินกระทำทักษิณาวฏแห่งเกาะชมพูทวีป เลียบตามฝั่ง
มหาสมุทร แต่ 2 พระองค์กับพระมหา-อานนทเถรเท่านั้น สมัยหนึ่งได้เสด็จมาบรรลู่ถึงเกาะใหญ่
เกาะหนึ่ง ในกลางเกาะนั้นมีต้นหมัน (ต้นทะเล) ขึ้นอยู่ต้นหนึ่ง ต้นหมันนี้ใหญ่โตประกอบด้วย
กิ่งก้านสาขา มีโพรงในลำต้นคือ เป็นโพรงของพระยานาค เคยนำบริวารขึ้นมาประพาศเล่นปนป
รกติกาล ณสถานทีนั้น พื้นแผ่นดินเรียบราบเกลี้ยงเกลาดังน้ำกลอง ส่วนบนต้นหมันนั้น มีสัตว์
ตระกูลตัวหนึ่งสำนักอยู่เป็นที่อาไศรยแห่งตน”

ถ้าเชื่อตามชาวกัมพูชาและและเรื่องเพรงที่บันทึกไว้, พวกที่อาศัยอยู่ในดินแดนนี้เรียก [ดินแดนนี้] ว่า โคก-ทลอก, ดินแดนแห่งทลอก (ไม้ยืนต้น) ซึ่งอยู่ทางตะวันออกของกัมพูชาในปัจจุบัน.

หลังจากนั้นนานมาก็เรียกชื่อว่า ชุรกเขมร์, «ประเทศของชาวเขมร», ภายหลังมาเรียกว่า กัมพูเจีย (สันสกฤตว่า กมฺวฺชา), ชื่อที่เลือกแล้วโดยผู้พิชิตและชาวฮินดูผู้นำอารยธรรมมาให้.

(Leclere, 1914: 19.)²

ส่วน พงศาวดารฉบับจวน ซึ่งเรียบเรียงสำเร็จในทศวรรษที่ 1930 เริ่มเรื่องประวัติศาสตร์กัมพูชาด้วยพุทธทำนาย ดังว่า

เอกสมิ สมเย, วันหนึ่ง, สมเด็จพระมหารุณีเป็นเจ้า, ก่อนจะมีพระชนม์ 80 ปีบริบูรณ์, ทรง อุตสาหะโดยไม่หยุดหย่อน, เสด็จพระราชดำเนิน ชมพูทวีปและชายฝั่งตลอดจนมหาสมุทรโดยลำดับ, มีพระอานนท์ตามเสด็จ. พระพุทธองค์สำเร็จซึ่งการเดินทางเมื่อถึงเกาะแห่งหนึ่งมีต้นทลอกขึ้นอยู่ตรงกลางมีกิ่งก้านสาขาแตกแขนงออกไป, เขียวและเป็นพุ่มหนา. ด้านล่างของต้นทลอกนั้น, ที่นั้นมีโพรงหนึ่งลึกลงไป, เป็นสถานซึ่งภูกงคนาคราชใช้เป็นสำราญของข้าราชการบริพารอยู่เป็นประจำ. พื้นผิวของดินแดนนั้นเป็นเหมือนกับที่ราบเรียบ. บนต้นทลอกนั้น, เป็นที่พำนักของตะกวดตัวหนึ่ง.

(Chroniques Royales du Cambodge (des origines légendaires jusqu'à Paramaraja 1er), 1984: 27.)

² Histoire du Cambodge มีฉบับแปลภาษาเขมรซึ่งตีพิมพ์ใน ค.ศ.2005 (ฮูเก็, 2005) และดูเทียบความตอนต้นเรื่องประวัติศาสตร์ในฉบับแปลภาษาเขมรได้ใน ฮูเก็, 2005: 15.

ใน ค.ศ.1952 กระทรวงศึกษาธิการได้พิมพ์หนังสือออกมาเล่มหนึ่ง คือ พงศาวดารของประเทศกัมพูชา หนังสือเล่มนี้เริ่มเรื่องต้นประวัติศาสตร์ ด้วยการกล่าวถึง “กำเนิดของประเทศกัมพูชา” ดังความว่า

ครั้งนั้นนานมากมาแล้ว บริเวณนครกัมพูชากับเมืองญวนโกซังซิ่น ทุกวันนี้ ล้วนแต่เป็นน้ำทะเล ฝ่ายอ่าวนั้นข้างตะวันตกจดทิวเขา เมืองญวนอันนาม ข้างเหนือจดทิวพนมดองเร็ก ข้างตะวันตกจดทิว พนมกำจาย ฯ อยู่ในอ่าวนั้นมีเกาะเป็นอันมาก และแม่น้ำแม่โขงคือ แม่น้ำมไหล่นำดินมาทับถมอ่าวนั้นในปีหนึ่งๆ เป็นอันมากพันคนนา ดังนี้อ่าวนั้นก็มิติดินที่ละน้อย แล้วดินที่จับเป็นก้อนๆ นั้นก็งอก ออกไป ดังนี้แล้ว กำเนิดนครกัมพูชากับเมืองญวนโกซังซิ่น ทุกวันนี้ คือ แรกนั้นเกิดนครกัมพูชา แล้ว [จึงเกิด] เมืองโกซังซิ่น ฯ ส่วนภูเขา ที่เห็นอยู่กลางที่ราบทุกวันนี้คือเกาะเก่าๆ ที่มีอยู่ในอ่าวนั้น

(ตัญญูภิรมไธเบธศกษุฒา, 1952: 5-6.)

ความข้างต้นนี้เป็นเนื้อความเดียวกันกับที่เล่าไว้ใน ราชพงศาวดารของกรุง กัมพูชา ของ โร. โกวิท (1969: 5-6) ซึ่งพิมพ์ครั้งแรกในทศวรรษที่ 1950 หลังการตีพิมพ์ พงศาวดารของประเทศกัมพูชา ขณะที่ ประวัติศาสตร์เขมร ภาค 1 (ตั้งแต่ต้นจนถึงการละทิ้งกรุงนคร) ของ ดริง เจีย ซึ่งใช้เป็นแบบเรียน สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา พิมพ์ครั้งแรกใน ค.ศ.1973 กล่าวถึงจุดเริ่มเรื่องประวัติศาสตร์กัมพูชาไว้ว่า

1- ประวัติแผ่นดินเขมร .-

การศึกษายุคก่อนประวัติศาสตร์เขมรทำให้เรารู้อย่างถูกต้อง เกี่ยวกับอายุกาลของแผ่นดินเขมรซึ่งมีประวัติเกี่ยวข้องกับเอเชีย

อาคเนย์ทั้งมวล ฯ อย่างไรก็ตาม เราได้รู้ว่าในต้นยุคที่ 1 ภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ได้พบกับการที่แผ่นกาลเลโดเนียเยี่ยง (*Plissement calédonien*) และแผ่นไอซินเยี่ยง (*Plissement hercynien*) ซึ่งทำให้เกิดผุดเกิดเป็นที่ภูเขากับเนินเขาที่ราบต่าง ๆ อยู่ทั่วไปในประเทศเขมรทุกวันนี้
.....

II – ยุคก่อนประวัติศาสตร์ของเขมร .–

แล้วแผ่นดินเขมรซึ่งมีประวัติจลเส้ามาข้างบนนี้ มีมนุษย์มาอยู่อาศัยตั้งแต่เมื่อไร ? แล้วการอยู่อาศัยในสมัยก่อนนั้นมีลักษณะอย่างไรบ้าง ?

ก. – แหล่งโบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์ .–

จำเพาะปัญหานี้ ผู้รู้ทางเรื่องก่อนประวัติศาสตร์กล่าวว่า เรื่องก่อนประวัติศาสตร์ของเขมรยังไม่รู้อย่างแน่ชัด เพราะการศึกษาค้นคว้าในเรื่องนี้ยังไม่ทันได้กระทำอย่างต่อเนื่องเลย ฯ จำเพาะยุคหินแตก เขาพบเห็นร่องรอยอยู่บ้าง ฯ ในปี 1963 ท่าน E. Saurin ได้ค้นพบก้อนหินกระเทาะในแถบแม่น้ำโขง อยู่ระหว่างเขตสตึงแตรงกับเขตกรอแจะ ฯ หลังจากนั้นก็มีวัตถุอื่นๆ อีกที่ทำจากหินกระเทาะ ที่ถูกพบเห็นอยู่ในตำบลพระนครด้วย

(กู้ธิ่ง ภา, 1973: 35–37.)

การเปลี่ยนแปลงจุดเริ่มประวัติศาสตร์ที่กล่าวถึงข้างต้นนั้น มีจุดร่วมกันประการหนึ่งคือ เรื่องที่ถูกหยิบขึ้นมาเป็นจุดเริ่มจะย้อนอดีตให้กลับไปไกลกว่าที่เคยเป็นมา แต่ก็ต่างกันในเรื่องที่มาของจุดเริ่มนั้น ซึ่งมีทั้งที่มา

จากเรื่องเล่าแบบที่เรียกว่าเรื่องเพรง (ເປຣງ) ³ หรือตำนาน (legend) เรื่องพุทธทำนายซึ่งมีฐานอยู่บนคติความเชื่อแบบพุทธเถรวาทลังกาวงศ์ และเรื่องทางธรณีวิทยาและโบราณคดีซึ่งมีวิทยาศาสตร์เป็นฐานคติ

เหตุของการเปลี่ยนจุดเริ่มประวัติศาสตร์คืออะไรเป็นประเด็นที่จะอภิปรายในลำดับถัดไป

การเปลี่ยนไปของจุดเริ่มประวัติศาสตร์

ใน ค.ศ.1796 สมเด็จพระนารายณ์รามาธิบดีแห่งกรุงกัมพูชาธิบดี ⁴ ถวาย พงศาวดารฉบับ นักองค์เอง เข้ามาราชสำนักกรุงเทพฯ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แปลเป็นภาษาไทยและเก็บรักษาไว้ ณ หอหลวง (พงศาวดารเขมรฉบับนักองค์เอง, 2539: 162)

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (2506: 144) ทรงสันนิษฐานในเรื่องการได้มาซึ่งพงศาวดารฉบับนี้ไว้ว่า

³ คำว่า เพรง ในภาษาไทยแปลว่า ก่อน, เก่า ความหมายตรงกับคำว่า ເປຣງ ซึ่งแปลว่า โบราณ, นานมาแล้ว คำว่า ເປຣງ นี้ถ่ายทอดอักษรได้ว่า เพรง ออกเสียงว่า เปรง

⁴ เอกสารฝ่ายกัมพูชาระบุปีครองราชย์ของสมเด็จพระนารายณ์รามาธิบดีไว้ว่าทรงครองราชย์ใน ค.ศ.1779–1796 โดยในระหว่าง ค.ศ.1783–1794 นั้น สมเด็จพระนารายณ์รามาธิบดีเองเสด็จเข้ามาประทับ ณ กรุงเทพฯ ก่อนที่จะเสด็จกลับไปทรงราชย์ ณ กรุงอุดงค์ใน ค.ศ.1794 ตรงกับที่เอกสารฝ่ายไทยกล่าวว่าพระบาท สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงอภิเษกพระองค์เองให้ออกไปครองกรุงกัมพูชาธิบดี ใน ค.ศ.1794 ก่อนจะเสด็จสวรรคตใน ค.ศ.1796 (ตรงกับ ปีขาล จ.ศ.1156 (พ.ศ.2337)) (ราชพงษาวดารกรุงกัมพูชา ฉบับหอพระสมุด วชิรญาณแปลใหม่, 2550: 163–177. และ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2539: 160.)

ในเวลานั้นหนังสือพงศาวดารเขมรจะไม่มีฉบับที่ดีอยู่ในกรุงเทพฯ เมื่ออภิเษกสมเด็จพระนารายณ์รามาธิบดีออกไปครองเมือง เห็นจะมีรับสั่งออกไปให้สืบหาหนังสือพงศาวดารเขมรส่งเข้ามาถวาย ในเวลานั้นกรุงกัมพูชาก็กำลังยับเยิน ด้วยถูกข้าศึกภายนอกเข้าไปได้ และเกิดเหตุจลาจลภายใน ติดต่อกันมากกว่า 20 ปี สมเด็จพระนารายณ์รามาธิบดีเที่ยวสืบเสาะ หาหนังสือพงศาวดารจึงได้แต่ฉบับนี้มาถวาย เป็นฉบับอย่างย่อและข้อความไม่ถูกต้อง แต่เชื่อได้ว่าเป็นหนังสือพงศาวดารเขมรฉบับแรกที่ได้มาในครั้งกรุงรัตนโกสินทร์นี้

ถ้าเชื่อตามพระมตินี้ก็เท่ากับว่า ในเวลานั้นมีฉบับของพงศาวดารเขมรอยู่ในกรุงเทพฯ อยู่ก่อนแล้ว และพงศาวดารฉบับนี้กองค้เอง เป็นของที่เขียนขึ้นก่อนแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์รามาธิบดี

ข้อที่ว่าในเวลานั้นมีฉบับของพงศาวดารเขมรอยู่ในกรุงเทพฯ อยู่ก่อนแล้ว “แต่ไม่มีฉบับที่ดี” นั้นเป็นเรื่องยากที่จะสอบให้ได้ความ เท่าที่สอบดูพงศาวดารเขมรตามที่มีรายชื่อในบัญชีสังเขปเอกสารประเภทพงศาวดารที่หอสมุดแห่งชาติจัดทำไว้ก็ไม่ปรากฏว่าจะมีฉบับของพงศาวดารเขมร ที่เก่ากว่าพงศาวดารฉบับนี้กองค้เอง อาจเป็นไปได้ว่าจะพลัดไปอยู่ในเอกสารประเภทอื่น แต่ในเวลานี้เหลือวิสัยที่จะค้นได้ และก็อาจเป็นไปได้ว่าฉบับของพงศาวดารเขมรอาจจะตกไปอยู่นอกความครอบครองของหอสมุดแห่งชาติ

ข้อที่ว่า พงศาวดารฉบับนี้กองค้เอง นี้เป็นของที่เขียนขึ้นก่อนแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์รามาธิบดีก็เป็นเรื่องยากไม่แพ้กัน ด้วยว่าถ้าพิจารณาจากเนื้อความซึ่งมาสุดที่การแย่งชิงราชสมบัติระหว่างสมเด็จพระศรีโลไท เจ้าพญาศรีราชา เจ้าพญาธรรมราชา และเจ้าพญาราชบุตรนักแม่นางเกษ (พงศาวดารเขมรฉบับนี้กองค้เอง, 2539: 170–172.) ซึ่งเหตุการณ์นี้เกิดขึ้นในราวทศวรรษที่ 1440 ก็ที่จะสรุปความลงได้ตามพระมติที่ว่าพงศาวดารฉบับนี้เป็นของที่มี

อยู่แต่เดิมซึ่งสมเด็จพระนารายณ์รามาธิบดีได้มาถวายใน ค.ศ.1796 เพราะ
ถ้าเป็นของที่เขียนใหม่ไหนเลยจะเขียนให้มาจบลงเพียงนั้น

ข้อนี้ก็มิให้แย้งได้ว่า ที่ความมาสุดเพียงนั้นก็อาจเป็นว่าต้องรับนำ
ฉบับขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายให้ ทอดพระเนตรเสียก่อนชั้นหนึ่ง แล้วจึงถวายเล่มต่อ
ตามมา แต่ก็ไม่ได้ถวายเพราะสมเด็จพระนารายณ์รามาธิบดีเสด็จสวรรคต
เสียก่อน หรือจะเป็นเพราะได้จังหวะเวลาที่สมเด็จพระนารายณ์รามาธิบดีจะ
เสด็จเข้ามาในกรุงเทพฯ พอดี (เกี่ยวกับการถวายพงศาวดารฉบับพระองค์เอง
ดู ธิบัติ บัวคำศรี, 2545: 48-49, 54-55) ฉบับของพงศาวดารเรียบเรียง
ขึ้นอยู่ได้เพียงนั้นก็นำเข้าถวายเสียก่อน

อย่างไรก็ดี แต่ทั้งหมดนี้ต้องพิจารณาประกอบไปกับข้อที่ว่า ผู้แต่ง
ชำระพงศาวดารเขมรในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19
ไม่มีความรู้เกี่ยวกับกัมพูชาก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 16 เลย แต่จะหยิบโครงเรื่อง
จากคริสต์ศตวรรษที่ 16-17 ไปวางไว้คริสต์ศตวรรษที่ 14-15 รวมถึงการใช้
พงศาวดารอยุธยาเป็นต้นแบบของพงศาวดารเขมรที่กล่าวเรื่องตั้งแต่สมัยหลัง
พระนรมาจนถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 16 (Vickery, 1977a.; Vickery, 1979.)

นอกจากพงศาวดารจะใช้พงศาวดารอยุธยาเป็นต้นแบบแล้ว ยังอาศัย
เอกสารอื่นทั้งของกัมพูชาและเอกสารฝ่ายไทย ดังเช่นทำเนียบพระราชคณะ
และขุนนางที่สมเด็จพระจันทราชาทรงตั้งในคริสต์ศตวรรษที่ 16 (เมธี สุภัท,
นักภาษาศาสตร์ไทย ภาศ 2, 2000: 22-23) ตรงกับทำเนียบพระราชคณะ
และขุนนางครั้งแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์รามาธิบดีในคริสต์ศตวรรษที่ 18
(ทำเนียบนามภาคที่ 3, 2465: 3, 18, 25, 34) กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ ผู้คัด
ชำระพงศาวดารนำทำเนียบพระราชคณะและข้าราชการครั้งคริสต์ศตวรรษที่
18 ไปวางลงในคริสต์ศตวรรษที่ 16

ความใน พงศาวดารฉบับนี้ของพระองค์เอง นั้นมาสุดเอาไว้ราวกลาง
คริสต์ศตวรรษที่ 15 แต่ในเวลา “กรุงกัมพูชาก็กำลังยับเยิน” ถ้ายังมีฉบับ

ของพงศาวดารกัมพูชาหลงเหลืออยู่ก็คงยากที่จะเสาะหาได้ในเร็ววัน ทางที่
อาจจะเป็นผู้เรียบเรียงชำระ พงศาวดารฉบับนักองค์เอง ใช้พงศาวดาร
อยุธยาฉบับใดฉบับหนึ่งเป็นต้นแบบ⁵

ถ้าผู้เรียบเรียงชำระ พงศาวดารฉบับนักองค์เอง ใช้พงศาวดารอยุธยา
เป็นต้นแบบจริง นี่อาจจะเป็นคำตอบว่า เหตุใด พงศาวดารฉบับนักองค์เอง จึง
เริ่มเรื่องที่แผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ เพราะมีข้อให้สังเกตตรงศักราชที่
ครองราชย์คือ ค.ศ.1346 ไหล่กันกับการสถาปนากรุงศรีอยุธยาของสมเด็จพระ
รามธิบดีอยู่ทองใน ค.ศ.1350⁶ ผู้เรียบเรียงชำระ พงศาวดารฉบับนักองค์เอง จึง
ใช้จุดเริ่มเรื่องประวัติศาสตร์ในพงศาวดารอยุธยาเป็นพาดานกำหนดจุดเริ่ม
เรื่องประวัติศาสตร์ของตนด้วย

การตั้งต้นเรื่องราวที่แผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิในแง่หนึ่งเท่ากับ
เป็นการตั้งกรอบหรือพาดานความคิดเอาไว้ พาดานความคิดเช่นนี้เคย
ปรากฏในไทยดังกรณีการจุดเริ่มประวัติศาสตร์ไว้ที่การสร้างกรุงศรีอยุธยาใน
ค.ศ.1350 เรื่องราวที่ระบุงศักราชเกินไปกว่านั้นก็ต้องปรับลดลงให้เข้ากับ
พาดานที่ว่าให้ได้ จนถึงกับต้องมีการประดิษฐ์คำอธิบายอย่างศักราชกฎหมาย
ขึ้นมา (เกี่ยวกับเรื่องนี้ ดู จิตร ภูมิศักดิ์, 2547) แต่ที่สุดพาดานดังกล่าวก็ถูก
ทลายลงเพียงเพื่อให้ได้พบกับพาดานความคิดที่สูงกว่าและย้อนหลังไป
ไกลกว่าคือ สุโขทัย

⁵ ก็ใน ค.ศ.1795 นั้น ชำระ พงศาวดารอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ สำเร็จ แม้จะหลังจากที่สมเด็จพระ
พระนารายณ์รามาธิบดีออกไปครองกรุงกัมพูชาแล้วแต่ก็ก่อนที่จะถวาย พงศาวดารฉบับนักองค์เอง
เข้ามาในกรุงเทพฯ เป็นได้ว่าพงศาวดารอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ นี้เองที่เป็นต้นแบบให้กับ
พงศาวดารฉบับนักองค์เอง แต่นี่เป็นเพียงแต่ข้อสังเกตที่ต้องอภิปรายให้มากกว่านี้ในที่อื่น

⁶ ทั้งไต่กันกับการขึ้นครองราชย์ของพระเจ้าฟ้างุ้มแห่งอาณาจักรลาวล้านช้างใน ค.ศ.1353 (สิลา
วีระวงศ์, 2540: 45) ด้วย

แต่กรณีของกัมพูชานั้นแปลกไปจากไทยตรงที่ว่า ในเวลาเริ่มต้นประวัติศาสตร์ที่แผ่นดินสมเด็จพระมหารัชมังการนั้น ราชธานีของกัมพูชายังคงอยู่ที่พระนครหลวงดังเช่นกษัตริย์ที่ครองราชย์มาก่อนหน้า ไม่ได้เป็นอย่างสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ แห่งอยุธยาที่ทรงย้ายมาสร้างเมืองที่หนองโสนแล้วสถาปนาตนเองเป็นกษัตริย์ขึ้นปกครองอยุธยา หรืออย่างในกรณีพม่าเมืองรวมมือกับพม่าบางกลางหาวขับไล่ขอมสบาดโขลญลำพงออกไปจากสุโขทัยแล้วพม่าบางกลางหาวก็ขึ้นเป็นกษัตริย์ปกครองสุโขทัย ขณะที่สมเด็จพระมหารัชมังการไม่ได้กระทำการณีกิจใดๆ อันหลงเหลือให้เป็นที่ยึดจำในฐานะปฐมกษัตริย์ของเขมรสมัยหลังพระนคร การเริ่มประวัติศาสตร์ที่แผ่นดินสมเด็จพระมหารัชมังการจึงเป็นเรื่องที่ดูเหมือนจะไม่มีเหตุผล หากไม่อธิบายว่าเป็นของที่ยึดยืมมาใช้

พงศาวดารฉบับนักก้องเอง (1796) จะเป็นต้นแบบในประเด็นจุดเริ่มต้นประวัติศาสตร์ให้แก่พงศาวดารเขมรฉบับหลังลงมาคือ พงศาวดารฉบับออกญาวงศาสรรเพชญ์ (โงง) (1818) และ โรบาล กัสตร (1866) ซึ่งเป็นฉบับที่คัดลอกจาก พงศาวดารฉบับออกญาวงศาสรรเพชญ์ (โงง) ความในพงศาวดารทั้ง 3 ฉบับนี้จึงให้ข้อมูลเกี่ยวกับปีครองราชย์ของ สมเด็จพระมหารัชมังการ/สมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธิบดี พระเจ้าบรมนิพนธ์บาท/พระบรมนิพนธ์บาท ไว้ตรงกันคือ ปีจอ จ.ศ.708 ม.ศ.1268 ค.ศ.1346 และว่าครองราชย์ได้ 5 ปี จึงเสด็จสวรรคตในปีชวด จ.ศ.712 ม.ศ.1272 ค.ศ.1350 แต่ผิดกันที่รายละเอียดที่ตามมาหลังจากนั้นในบางประการ

ในราวทศวรรษที่ 1860 หรือครั้งแรกของทศวรรษที่ 1870 พระบาทสมเด็จพระนโรดมกัมโปรดให้ตั้งกรรมการขึ้นมาสืบหาหนึ่งเพื่อชำระพระราชพงศาวดาร คณะกรรมการดังกล่าวมีสมเด็จพระสังฆราช (เตียง) เป็นประธานกรรมการประกอบด้วย สมเด็จพระสุคนธาธิบดี (ปาน) ออกญา-สังฆราช ไว้หาร (โมก) และออกญาปัญญาธิบดี (แย้ม) เป็นต้น พงศาวดารที่เป็นผลงาน

ของคณะกรรมการชุดนี้คือ พระราชพงศาวดารพระมหากษัตริย์เสวยราชสมบัติในกรุงกัมพูชาธิบดีเป็นลำดับเรียงมา หรือ พระราชพงศาวดารพระมหากษัตริย์เสวยราช

พระราชพงศาวดารพระมหากษัตริย์เสวยราชสมบัติในกรุงกัมพูชาธิบดีเป็นลำดับเรียงมา เริ่มเรื่องประวัติศาสตร์กัมพูชาด้วยพุทธทำนาย แต่ไม่ใช่พุทธทำนายของกัมพูชาซึ่งเป็นรูปแบบของวรรณกรรม (literary genre) หากเป็นแบบที่เรียกว่าตำนานพระเจ้าเลียบโลกซึ่งเป็นลักษณะที่พบได้ในงานเขียนแบบวอจวรรณกรรม (vamsa literature) หรือตำนานของไทย ซึ่งยืมเรื่องโครงเรื่อง ตลอดจน รูปแบบการประพันธ์มาจากมหาวงศ์ของลังกา เช่น จามเทวีวงศ์ ชินกาลมาลี มุลศาสนา สิหิงคินทาน รัตนพิมพวงศ์ สังคีตยวงศ์หรือสังคีตวงศ์ อุปาสันติ และสัทธัมมสังคหะ เป็นต้น (Harza, 1986: 30–71)⁷

เรื่องตามอย่างมหาวงศ์ประกอบด้วย 4 ส่วน คือ ประวัติพระพุทธรเจ้า ประวัติพุทธศาสนา ประวัติคณะสงฆ์ และประวัติราชวงศ์ แต่ก็เช่นเดียวกับวอจวรรณกรรมในลังกาคือวอจวรรณกรรมบางเรื่องของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีแนวเรื่องไม่ครบทั้ง 4 ส่วน นอกจากนี้ทั้ง 4 ส่วนเป็นเรื่องที่ผู้ประพันธ์เข้าไปแทรกแซงได้ บางเรื่องก็เปลี่ยนแปลงได้ ขณะที่บางเรื่องเปลี่ยนแปลงไม่ได้ อาทิ ในส่วนของประวัติพระพุทธรเจ้านั้น มีการแต่งเรื่องให้พระพุทธรเจ้าเสด็จมาเยือนบ้านเมืองต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีปซึ่งเป็นเรื่องนอกคัมภีร์ เช่น มุลศาสนาเกณฑ์ให้พระพุทธรเจ้าเสด็จมายังหริภุญไชยในสมัยนันทประเทศและมีพุทธทำนาย (พระพุทธรูปงามและพระพุทธรูปงาม, 2519:

⁷ นอกจากไทย รัฐพุทธเถรวาทอื่นๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็มีงานประพันธ์วอจวรรณกรรมตามอย่างมหาวงศ์ด้วย ในกรณีของพม่า เช่น ฉกศาธาตวงศ์ คันธวงศ์ และสาสนวงศ์ เป็นต้น (Harza, 1986: 89–98) กรณีของลาว เช่น อะนาคะตะวง โพธิ์สัตราสาทานันทาน(?) พุทธะวงสาหรือพุทธะวงและพุทธะวงสาเมตไตยะ (?) (Lafont, 1965: 433, 435, 436, 465).

113-115) หรืออย่างที่ปรากฏในตำนานเมืองสุวรรณโคมคำ (ตำนานเมืองสุวรรณโคมคำ, 2512: 155-158) เป็นต้น

อย่างไรก็ดี วงสุวรรณกรรมที่พบในกัมพูชาไม่ว่าจะเป็น มหาวงศ์ อนาคตวงศ์ สังคีตวงศ์ สิหิงคินทาน หรือจามเทววงศ์ (Au Chhieng, 1953: 172–173. de Bernon et al. 1996: 23, 25, 42, 54) เป็นงานคัดลอกหรืองานแปล ไม่มีที่ประพันธ์ขึ้นใหม่ ยกเว้นพุทธทำนายที่พบใน พระราชพงศาวดารพระมหากษัตริย์เสวยราชสมบัติในกรุงกัมพูชาธิบติเป็นลำดับเรียงมา ที่น่าจะเป็นของที่แต่งขึ้นใหม่ และเป็นได้ว่าจะได้แบบมาจากวงสุวรรณกรรมของไทย เพราะฉบับของวงสุวรรณกรรมที่พบในกัมพูชาเกือบทั้งหมดแต่งในเมืองไทย และบรรดากรรมการที่มีหน้าที่แต่ง พระราชพงศาวดาร พระมหากษัตริย์เสวยราชสมบัติในกรุงกัมพูชาธิบติเป็นลำดับเรียงมา มีพื้นภูมิทางปัญญาอย่างจารีต บางท่านอาทิ สมเด็จพระสังฆราช (เตี้ยง) และสมเด็จพระสุนทรธิบติ (ปาน) เข้ามาบวชเรียนในคณะสงฆ์สยาม (ณีย์ ภาสสุ, 2004: 3–6, 54–56)

เมื่อพระองค์จะสิ้นพระรัตน⁸ เรียบเรียงชำระพงศาวดารใน ค.ศ.1878 จุดเริ่มประวัติศาสตร์ในพงศาวดารฉบับนี้ก็ยังคงเป็นเรื่องพุทธทำนายก่อนจะต่อด้วยเรื่องตำนาน โดยเรียกความตอนนั้นว่า “พระราชพงศาวดารเดิม” และความหลังจากนั้นคือ “พระราชพงศาวดารพระบรมนิพนบท” (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2460: 69) แต่พระบรมนิพนบทใน พงศาวดารฉบับพระองค์พระรัตน (1878) จะไม่ได้เป็นปฐมกษัตริย์เช่นเดียวกับ สมเด็จพระมหานีการ/สมเด็จพระเจ้าบรมนิพนบท/ พระบรมนิพนบทา แต่ปฐมกษัตริย์จะได้แก่ดาตอรอซ็อกแหมอม (เอกสารไทยเรียก ดาแดงหวาน) ซึ่ง “พระราชพงศาวดาร

⁸ พระองค์จะสิ้นพระรัตนเป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระหริรักษ์รามาสีธิราชธิบติพระองค์ทวง อนุชาต่างพระมารดา กับพระบาทสมเด็จพระนโรดม ประสูติเมื่อ ค.ศ.1853 สิ้นชีพใน ค.ศ.1865 เมื่อเจริญพระชันษาขึ้นได้ทรงรับราชการหลายตำแหน่งในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนโรดม สิ้นพระชนม์ใน ค.ศ.1891

ถวายพระนามว่า สมเด็จพระบรมนาถภู เป็นปฐมกษัตริย์ต้นแผ่นดิน” (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2460: 70) ต่างไปจาก พระราชพงศาวดารพระมหากษัตริย์เสวยราชสมบัติในกรุงกัมพูชาธิบดีเป็นลำดับเรียงมา ที่ลำดับกษัตริย์โดยไม่ได้กำหนดปฐมกษัตริย์ว่าเป็นพระองค์ใด

พระองค์มัจฉะสันพรัตน์เรียบเรียงชำระ พงศาวดารฉบับพระองค์มัจฉะสันพรัตน์ (1878) ด้วยการอาศัยความจาก พงศาวดารฉบับออกญาวงศาสรเพชญ (โงง) (1818) เป็นพื้น (Vickery, 1977a:42–123)⁹ และเพิ่มเรื่องตำนานก่อนประวัติศาสตร์เพิ่มเข้าไปข้างหน้า เรื่องพระบรมนิพนบทซึ่ง พงศาวดารฉบับออกญาวงศาสรเพชญ (โงง) เรียกว่าสมเด็จพระเจ้าบรมนิพนบทจึงยังคงอยู่หากแต่มีสถานะที่ต่างไปจากเดิม

ปีที่พระองค์มัจฉะสันพรัตน์เรียบเรียงชำระพงศาวดารคือ ค.ศ.1878 นั้น กัมพูชาพ้นจากความเป็นรัฐบรรณาการของราชสำนักกรุงเทพฯ มาอยู่ในอารักขาของฝรั่งเศสแล้ว และมีข้อพิพาทสังเกตด้วยว่า การชำระพงศาวดารครั้งนี้เกิดขึ้นไม่นานก่อนเหตุการณ์กบฏในหลายพื้นที่ช่วงทศวรรษที่ 1880 โดยกบฏเหล่านี้เป็นความสับสนของของวิกฤตในกัมพูชา และหลายครั้งที่เกิดวิกฤตขึ้นในแผ่นดิน กษัตริย์ก็มักจะโปรดเกล้าฯ ให้กระทำการอันเป็นการยืนยันสิทธิธรรมและความชอบธรรมของพระองค์ เช่นในแผ่นดินสมเด็จพระอุไทยราชาองค์จัน โปรดเกล้าฯ ให้ออกญาวงศาสรเพชญ (โงง) ชำระพงศาวดาร และยังโปรดเกล้าฯ ให้แปลพระไตรปิฎกด้วย

⁹ นอกจากการคัดลอกจาก พงศาวดารฉบับออกญาวงศาสรเพชญ (โงง) เป็นหลักแล้ว พระองค์มัจฉะสันพรัตน์คงจะใช้อีกฉบับอื่นประกอบด้วย ดังในกรณีที่กล่าวว่า พระสิริฐานซึ่งเป็นอนุชาของพระนิพนบทได้ขึ้นครองราชย์แทนพระองค์นั้น ตรงกับความที่มาใน โรบาลด์สตร (Vickery, 1977b: 8–9.) ขณะที่ พงศาวดารฉบับออกญาวงศาสรเพชญ (โงง) ว่า ผู้ที่ขึ้นครองราชย์ต่อจากสมเด็จพระเจ้าบรมนิพนบทคือ พระบรมล่ำพวงราชาผู้เป็นพระราชบุตรองค์ใหญ่ (พงศาวดารเขมร, 2506: 191)

แม้ว่าพระองค์มีสันปรัตน์จะมีพื้นภูมิทางปัญญาส่วนหนึ่งที่สัมพันธ์กับฝรั่งเศส¹⁰ แต่พงศาวดารฉบับสันปรัตน์ (1878) ก็ยังคงรักษานับการเขียนพงศาวดารตามอย่างที่เคยมีมา เพราะพงศาวดารยังคงเป็นราชูปโภคกับทั้งยังเป็นเครื่องแสดงสิทธิธรรมของกษัตริย์อยู่ ด้วยเหตุนี้นอกจากการใช้พงศาวดารฉบับที่มีอยู่เดิมเป็นหลัก ผสมกับเอกสารฝ่ายวัดซึ่งเป็นเอกสารที่ชาวฝรั่งเศสและชาวตะวันตกโดยมากปฏิเสธ¹¹ และเอกสารอย่างบันทึกทูตจีนและเอกสารของชาวยุโรปแล้ว (Coedès, 1914: 49. Cited in Vickery, 1977a: 39) ยังใช้เอกสารไทยเพื่อเล่าเรื่องอดีตตอนก่อนแผ่นดินพระบรมนิพพานบาทด้วย¹² จุดเริ่มเรื่องประวัติศาสตร์กัมพูชาจึงเป็นเรื่องพุทธทำนายอย่างที่เป็นในพระราชพงศาวดารพระมหากษัตริย์เสวยราชสมบัติในกรุงกัมพูชาธิบดีเป็นลำดับเรียงมา

การชำระพงศาวดารใน ค.ศ.1878 เป็นความต่อเนื่องของการชำระพงศาวดารที่เกิดขึ้นหลายครั้งในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนโรดม โดยถ้าไม่นับการคัดลอกฉบับพงศาวดารแล้ว นอกจากการชำระ พระราชพงศาวดารพระมหากษัตริย์เสวยราชสมบัติในกรุงกัมพูชาธิบดีเป็นลำดับเรียงมา และพงศาวดารฉบับสันปรัตน์ แล้ว ใน ค.ศ.1903 ก่อนที่พระบาทสมเด็จพระนโรดมจะเสด็จสวรรคตไม่นานก็มีการแต่งชำระ พระราชพงศาวดารพระมหากษัตริย์แซมรขึ้นอีกฉบับหนึ่ง

¹⁰ พระองค์มีสันปรัตน์น่าจะทรงได้รับการศึกษาด้วยภาษาฝรั่งเศส และมีโอกาสติดต่อกับผู้ปกครองชาวฝรั่งเศสหลายคน เพราะเจริญพระชันษาในช่วง เวลาที่ฝรั่งเศสกำลังสถาปนาอำนาจเหนือกัมพูชา (Vickery, 1977a: 38–39).

¹¹ ดูรายชื่อเอกสารที่ใช้เรียบเรียงความตอนต้นของ พงศาวดารฉบับสันปรัตน์ใน ราชพงษาวดารกรุงกัมพูชา ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณแปลใหม่, 2550: 2–3.

¹² คือ หนังสือพระราชพงษาวดารไทยเหนือ และหนังสือรัตนพิมวงษ์ (ราชพงษาวดารกรุงกัมพูชา ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณแปลใหม่, 2550: 2–3)

ประวัติศาสตร์กัมพูชาจะไม่จำกัดว่าต้องเขียนโดยชาวกัมพูชาในรูปของพงศาวดารอีกต่อไปเมื่อ อาเดมาร์ด เลอแคลร์ (Adhemard Leclere) เขียน *Histoire du Cambodge* ขึ้น และพิมพ์ครั้งแรกใน ค.ศ.1914 จุดเริ่มประวัติศาสตร์ของเลอแคลร์แปลกไปจากที่เคยมีมาทั้งหมดเมื่อเลอแคลร์เริ่มด้วย *ฟูนัน* ซึ่งเป็นที่รู้จักของนักเดินเรือชาวจีนมากกว่า 2,000 ปี แล้ว (Leclere, 1914: 19)¹³

แม้ว่าการเริ่มเรื่องด้วย *ฟูนัน* จะไม่ทำให้ *Histoire du Cambodge* (1914) ย้อนประวัติศาสตร์ของกัมพูชาไปได้ไกลถึง 2,500 ปี อย่างการเริ่มด้วยพุทธทำนาย แต่เรื่อง *ฟูนัน* ทำให้จุดเริ่มเรื่องประวัติศาสตร์ของกัมพูชา น่าเชื่อถือด้วยงานค้นคว้าทางวิชาการ และเรื่อง *ฟูนัน* นี้จะเป็นต้นเค้าที่สำคัญของการเริ่มเรื่องประวัติศาสตร์ในงานประวัติศาสตร์สมัยใหม่ขึ้นหลังลงมา

หลังจาก *Histoire du Cambodge* (1914) ก็มีการแต่งชำระพงศาวดารในทศวรรษที่ 1930 คือ พระราชพงศาวดารมหากษัตริย์เขมร หรือ พระราชพงศาวดารกรุงกัมพูชาธิปัตย์ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในชื่อ พงศาวดารฉบับจวน เพราะพงศาวดารฉบับนี้ยังคงจารีตการเขียนแบบเดิมจึงไม่สนใจเรื่อง *ฟูนัน* พงศาวดารฉบับจวน (1930s) จึงเริ่มเรื่องประวัติศาสตร์กัมพูชาด้วยพุทธทำนายเช่นเดียวกับ พระราชพงศาวดารพระมหากษัตริย์เสวยราชสมบัติในกรุงกัมพูชาธิปัตย์เป็นลำดับเรียงมา และ พงศาวดารฉบับนพรัตน์ (1878) แตกต่างกันในเวลาที่กล่าวถึงสมเด็จพระนพรัตน เพราะ พงศาวดารฉบับจวน ย้อนแผ่นดินตอนมีศักราชไปก่อนแผ่นดินสมเด็จพระนพรัตนด้วยการกล่าวย้อนไปถึง “ในปีพระพุทธศักราช 144, ปีมะโรง, ก่อนคริสต์ศักราช 400 ปี,

¹³ *ฟูนัน* เป็นเรื่องใหม่ในกัมพูชาที่นักวิชาการฝรั่งเศสให้ความสนใจ โดยมิงานซันที่เป็นหมุดหมายสำคัญคือ *Le Founan* ของ ปอล เปลลิโอด (Pual Pelliot) ซึ่งตีพิมพ์ใน *Bulletin de l'Ecole française d'Extrême-Orient* เมื่อ ค.ศ.1903 และเป็นงานที่เลอแคลร์หยิบมาใช้อ้างอิง (Leclere, 1914: 22–24)

พระบาท Yayauvarman, พระชนม์ 20 ปี, เสวยราชย์. พระองค์สถาปนา พระราชวัง ณ เขิงพนมตองเร็ก, บริเวณชายฝั่งทะเล. (Chroniques Royales du Cambodge (des origines légendaires jusqu'à Paramaraja 1er), 1984: 33.) อาณาจักรแห่งนี้มีชื่อเรียกว่า อาณาจักรโคกโศลกเพราะมีมีต้นทลอกเป็น สัญลักษณ์

พงศาวดารฉบับจวน (1930s) ใช้พงศาวดารฉบับที่พระบาทสมเด็จพระนโรดมโปรดเกล้าฯ ให้ชำระใน ค.ศ.1903 เป็นหลัก โดยใช้ฉบับ *Brah raj bans sovata khemmera lek onkar* ซึ่งคัดลอกจาก พระราชพงศาวดารมหา กษัตริย์เขมร เป็นหลักในการเรียบเรียงชำระ แต่เรียบเรียงใหม่ รวมทั้งเพิ่มความอื่นเข้าไปด้วย และวิธีนิพนธ์ก็มีลักษณะอย่างสมัยใหม่ ง่ายต่อการอ่าน และทำความเข้าใจ (รฟ. ธิฎฐาบุฎฐ, 1998: 255–256)

ครั้นเมื่อชาวกำพูชาในกลางคริสต์ศตวรรษที่ 20 ลูกขึ้นมาเขียน ประวัติศาสตร์ของตนเองโดยใช้รูปแบบการเขียนแบบใหม่ ก็มีจุดเริ่มเรื่อง ประวัติศาสตร์ให้เลือกอย่างน้อย 3 เรื่อง คือ เรื่องในแผ่นดินสมเด็จพระมหา นิการ/สมเด็จพระเสด็จพระเจ้าบรมนิพนธ์บ/พระบรมนิพนพานบาท เรื่องพุทธ ทำนวย และเรื่องพูนัน สองเรื่องแรกนั้นมีฐานอยู่บนคติสมัยจาริตของกำพูชา ซึ่งสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับไทย ส่วนเรื่องหลังนั้นมีฐานอยู่บนศาสตร์สมัยใหม่ ที่นำเข้ามาโดยฝรั่งเศส

สิ่งที่เกิดขึ้นคือ เขาเหล่านั้นเริ่มจุดเริ่มเรื่องประวัติศาสตร์ตามอย่าง นักวิชาการฝรั่งเศสแต่ไม่ได้เริ่มที่พูนัน

ก่อนจะเข้าสู่จุดเริ่มของประวัติศาสตร์ แบบเรียนทั้ง 2 เล่มคือ พงศาวดารของประเทศกำพูชา (1952) และ ราชพงศาวดารของกรุงกำพูชา ของ โร. โกวิท (1950s) เริ่มต้นด้วยการกล่าวถึงหลักฐานที่ใช้ในการศึกษา (พงศาวดารของประเทศกำพูชา, 1952: 1–5. และ โร. โกวิท, 1969: 1–5) แล้วจึงเริ่มประวัติศาสตร์ด้วยการกล่าวถึงลักษณะและความเปลี่ยนแปลงทาง

ภูมิศาสตร์ของดินแดนที่เป็นประเทศกัมพูชา อย่างเดียวกับที่เห็นใน *Histoire du Cambodge* (1914) ทำนองเดียวกับที่เห็นได้ใน *ประวัติศาสตร์เขมร ภาค 1 (ตั้งแต่ต้นจนถึงการละทิ้งกรุงนคร)* ของ ตรึง เจีย (1973)

เรื่องเล่าเกี่ยวกับสถานที่จะเป็นพื้นของการนำไปสู่เรื่องของดินแดนที่เรียกในชั้นหลังว่ากัมพูชาและยังนำไปสู่เรื่องของคนที่อาศัยอยู่ในกัมพูชา นั่นถ้าเล่าเรื่องความเป็นมาของดินแดนให้ยาวนานได้มากเท่าไร และวางชาว กัมพูชาลงในดินแดนนั้นได้เร็วเท่าไร กัมพูชาและชาวกัมพูชาก็ยังมีความเป็นมาที่เก่าแก่ ยาวนาน และยาวนานกว่าเพื่อนบ้านอย่างเวียดนามด้วยดังที่ว่า “แรกนั้นเกิดนครกัมพูชา แล้ว [จึงเกิด] เมืองโกซังชิน” (ถนุญภัทโรปราเชสกุฎา, 1952: 6) และการเริ่มเรื่องอย่างนี้จะทำให้ไทยกลายเป็นผู้รุกรานดินแดนของกัมพูชา

ประวัติศาสตร์เขมร ภาค 1 (ตั้งแต่ต้นจนถึงการละทิ้งกรุงนคร) ของ ตรึง เจีย (1973) มีเนื้อความเรื่องเริ่มประวัติศาสตร์ต่างไปจาก *พงศาวดารของ ประเทศกัมพูชา* (1952) และ *ราชพงศาวดารของกรุงกัมพูชา* ของ โร. โกวิท (1950s) เพราะเป็นแบบเรียนสำหรับนักเรียนในระดับมัธยมและนักศึกษา มหาวิทยาลัย จึงมีเรื่องทางธรณีวิทยาที่อ่านเข้าใจยาก มั่งคั่งไปด้วยหลักฐานทางโบราณคดี และให้พื้นที่ในการกล่าวถึงยุคก่อนประวัติศาสตร์มาก แต่ความต่างนี้ก็ยิ่งเป็นการตอกย้ำความเก่าแก่และยาวนานด้วยหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งนับถือกันว่าแม่นยำ แน่นนอน เชื่อถือได้

แต่การกล่าวถึงจุดเริ่มประวัติศาสตร์แบบที่โยงเข้ากับหลักฐานทาง ธรณีวิทยาและโบราณคดีซึ่งได้จากการศึกษาค้นคว้าของนักวิชาการตะวันตกก็ไม่ได้เป็นแบบเดียวของการกล่าวถึงจุดเริ่มเรื่องประวัติศาสตร์ของกัมพูชา เรื่อง *โคกโกลก* ซึ่งเป็นเรื่องที่พบได้ในรูปแบบที่เป็นลายลักษณ์อักษรอย่างซ้ำที่สุดใน *พระราชพงศาวดารพระมหากษัตริย์เสวยราชสมบัติในกรุงกัมพูชาธิบติ* เป็นลำดับเรียงมา (ราว 1860s ถึงครั้งแรกของ 1870s) และพบได้ใน

พงศาวดารอีกหลายฉบับ ตลอดจนงานเขียนของนักวิชาการฝรั่งเศสจำนวนหนึ่งจะยังเป็นเรื่องที่ถูกหยิบมากล่าวถึงอยู่บ่อยครั้งเป็นแต่ตัดเรื่องตะกวดและพุทธานายออกไปเพราะเป็นเรื่องเหลือจะเชื่อได้ เช่นเดียวกับการตัดเรื่องพระทองนางนาออกไปแล้วนำเรื่อง ฮุนเทียน-ลิวอี้ เข้ามาแทน

นักเรียนกัมพูชาในปัจจุบันจึงจะได้รู้จักจุดเริ่มประวัติศาสตร์ชาติของตนเป็นครั้งแรกในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ผ่านข้อความที่ว่า (เฮาเว กุส ธิธักณ:, 1997: 13.)

รูปข้างบนนี้เป็นอุปกรณ์เครื่องใช้ของมนุษย์สมัยก่อน ซึ่งพบเห็นอยู่ในดินแดนเขมรของเรา ฯ

อาศัยอุปกรณ์ทั้งนั้นเขาจึงรู้ว่า ในดินแดนกัมพูชาของเรามีมนุษย์อยู่อาศัยตั้งแต่นานมากมาแล้ว ฯ เขาอยู่กันเป็นเผ่า ฯ การหากินของพวกเขาคือการจับปลา ล่าสัตว์ และเก็บผลไม้ ฯ มนุษย์ทั้งนั้นคือบรรพบุรุษเขมรเรา ฯ

แผ่นดินประเทศกัมพูชาทุกวันนี้ กาลแต่เดิมเป็นอ่าว ฯ แต่เพราะด้วยแม่น้ำโขงไหลนำดินตะกอนมาทับถมทุกปี อ่าวนั้นก็ค่อยเป็นที่ดอนขึ้นทีละน้อย ก่อเกิดเป็นเกาะจำนวนมาก ฯ มนุษย์ก็ชวนกันไปอาศัยอยู่บนเกาะทั้งนั้น ฯ ในจำนวนเกาะทั้งหมด มีเกาะหนึ่งใหญ่กว่าเขา และมีต้นทลอกขึ้นอยู่มาก เขาก็พากันเรียกว่าเกาะโคกโธลก ฯ ภายหลังมาเกาะนั้นเจริญเติบโตขึ้นเป็นนครโคกโธลก ฯ

ท้ายเรื่อง

ประวัติศาสตร์ไทยเคยเริ่มเรื่องด้วยการเล่าถึงถิ่นฐานของชนชาติไทยที่บริเวณภูเขาอัลไต (ขุนวิจิตรมาตรา, 2518: 9) หรือบางสำนวนเล่าว่าอยู่

ทางใต้ของจีน (ด็อดด์, 2520: 1) จากนั้นก็อพยพลงมาจากใต้เข้าสู่บริเวณที่เป็นประเทศไทยในปัจจุบัน ก่อนที่จุดเริ่มต้นจะเปลี่ยนไปเป็นแบบที่เล่าว่าคนไทยอยู่ที่นี้ (เกี่ยวกับเรื่องนี้ ดู ธิปติ บัวคำศรี, 2549: 211–218) ซึ่งการเปลี่ยนจุดเริ่มทำให้เกิดโครงเรื่องและความหมายที่ต่างกัน ความหมายที่เปลี่ยนไปนี้อาจสรุปลงได้ตามที่บรรยายในแบบเรียนประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ว่า

ผืนแผ่นดินไทยของเราเป็นดินแดนที่มีความอุดมสมบูรณ์ ทำให้มีมนุษย์เข้ามาตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ตั้งแต่เมื่อหลายหมื่นปีมาแล้ว..... จากที่เรียนกันในวันนี้ ทำให้ทราบว่าผู้คนตั้ง ถิ่นฐานอยู่อาศัยในบริเวณประเทศไทยมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ และมีพัฒนาการต่อมาเป็นลำดับ จนกระทั่งเป็นอาณาจักรที่มีความเจริญรุ่งเรืองหลายแห่ง ซึ่งเราควรภาคภูมิใจในอารยธรรมเก่าแก่ในดินแดนประเทศไทยของเรา

(ศิริพร ดาบเพชร และคณะ, 2547: 35–39.)

(การเน้นเป็นของผู้เขียน)

ต่างไปจากที่เคยอธิบายในแบบเรียน สังคมศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2503 ว่า

ในสมัยโบราณ ประชาชนชาวไทยไม่ได้อยู่ในแผ่นดินที่เราอยู่ในสมัยปัจจุบันนี้ บรรพบุรุษดั้งเดิมของคนไทยนั้นอาศัยอยู่ทางตอนใต้ของประเทศจีน ต่อมาชาวไทยถูกรุกราน บรรพบุรุษของเราอพยพลงมาจากทิศใต้ ชาวไทยอพยพติดต่อกันลงมาเป็นเวลานาน และใช้เวลามากนับเป็นร้อยๆ ปี บรรพบุรุษของเราเคลื่อนที่ลงมาเรื่อยๆ จนได้เข้ามาอยู่ในดินแดนของประเทศไทยสมัยนี้

(ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์, 2518: 99 การเน้นเป็นของผู้เขียน)

การเปลี่ยนจุดเริ่มประวัติศาสตร์ชาตินี้ยังเห็นได้ในกรณีของลาวด้วย โดยใน ค.ศ.2000 กระทรวงแถลงข่าวและวัฒนธรรม พิมพ์หนังสือออกมาเล่มหนึ่งชื่อ *ปะหวัดสาตลาว (ดึกดำบัน- ปะจุบัน)* อันเป็นงานประวัติศาสตร์ลาวที่เขียนโดยการชักนำของพรรค¹⁴ ซึ่งทำให้กล่าวได้ว่าเป็นประวัติศาสตร์ลาวฉบับทางการ *ปะหวัดสาตลาว* กล่าวถึงจุดเริ่มต้นประวัติศาสตร์ลาวไว้ว่า

อารยธรรมลาวก็เหมือนกับอารยธรรมอื่นๆ ของโลก ที่ถือกำเนิดมาจากผู้คนที่ย้ายอยู่ตามแม่น้ำใหญ่ๆ. ลาวเราถือว่าแม่น้ำโขงที่ไหลจากเหนือถึงใต้เป็นแหล่งกำเนิดของอารยธรรมลาว....

การกำเนิดของมนุษย์นั้น ลาวเป็นประเทศหนึ่งที่มีมนุษย์โบราณเคยอาศัยอยู่, อ้างอิงจากการค้นพบของนักค้นคว้าฝรั่งชื่อ E. Saurin ให้รู้ว่าในดินแดนประเทศลาวเราห่างจากพวกเราไปประมาณระหว่าง 4-5 แสนปีก่อนโน้นได้มีคนโบราณอาศัยอยู่แล้ว บรรดา ร่องรอยแห่งวัตถุคือเครื่องมือหินแตก หินขัด หรือหินลับ. ร่องรอยกระดูกสัตว์ที่เขาใช้เป็นอาหารต่างๆ ซึ่งพวกเขาได้ทิ้งไว้ ถูกนักค้นคว้าโบราณวิทยาค้นพบ ที่ถ้ำฮ้าง ถ้ำผาเลย แขวงหัวพัน. บรรดาโครงกระดูกพร้อมทั้งเครื่องมือทำด้วยหินนั้น ได้ชี้ให้เห็นว่าได้มีคนโบราณอาศัยอยู่ในดินแดนลาวนี้แล้ว. มาถึงต้นของยุคสมัยใหม่, เขตแดนในทางอยู่อาศัยของคนได้รับการเปิดกว้างออกมากกว่าเก่า เขาได้เริ่มต้นชุด

¹⁴ ดู “คำนำ” ของ ท่านโอสะกัน ทำมะเทวา กรรมการกรมการเมืองศูนย์กลางพรรคและหัวหน้าคณะโฆษนาอบรมศูนย์กลางพรรค ซึ่งเป็นผู้ชักนำการเขียนงานชิ้นนี้ (สุเมต โปธิสาบ และบุญอุ บุญมะจิม, 2000: a-c.)

ค้นบริเวณที่ราบตามเชิงภู, รู้จักใช้เครื่องมือหินขัด (หินลับ) และ อาจจะเกิดมีการกิจกรรมปฐมกาลขึ้นแล้ว.

ดังนั้น, เพื่อความเข้าใจ พวกเราจำเป็นต้องถอยหลังไปหาอดีตอันยาวไกล เพื่อมองย้อนกลับไปที่หากระบวนการวิวัฒนาการของ คนโบราณ ที่ขยายตัวมาเป็นลำดับดังต่อไปนี้

(สุเบต โพธิ์สาม และบุญไฉ่ บุญมะจัน, 2000: 1, 3.)¹⁵

(การเน้นเป็นของผู้เขียน)

การเริ่มต้นประวัติศาสตร์ลาวใน ประวัติศาสตร์ลาว ต่างไปจาก พงศาวดารลาว ของ สีลา วีระวงส์¹⁶ อย่างมาก พงศาวดารลาว ซึ่งใช้เป็นแบบเรียนฉบับ มาตรฐานว่าด้วยประวัติศาสตร์ลาวมาจนถึง ค.ศ.1975 เป็นอย่างช้า (Chalong Soontravanich, 1999: 1) เริ่มต้นประวัติศาสตร์ลาวด้วยการเล่าว่า

¹⁵ ท่าน E. Saurin ที่กล่าวถึงใน ประวัติศาสตร์ลาว (2000) ก็คือคนเดียวกับที่ ตรึง เจีย กล่าวถึงใน ประวัติศาสตร์เขมร ภาค 1 (ตั้งแต่ต้นจนถึงการละทิ้งกรุงนคร) (1973: 37)

¹⁶ สีลา วีระวงส์ เขียน พงศาวดารลาว จบใน ค.ศ.1953 และใน ค.ศ.1957 กระทรวงศึกษาธิการก็ จัดพิมพ์เพื่อใช้เป็นแบบเรียน ปรับปรุงเพิ่มเติมและพิมพ์ครั้งที่ 2 ใน ค.ศ.1972 ก่อนจะปรับปรุง เพิ่มเติมและพิมพ์อีกเป็นครั้งที่ 3 โดยเป็นฉบับแปลภาษาไทย ใน ค.ศ.1985 (Chalong Soontravanich, 1999: 1-2.)

มีงานแปล พงศาวดารลาว ของ สีลา เป็นภาษาไทย 3 ฉบับ ฉบับแปลภาษาไทยฉบับแรก พิมพ์โดยองค์กรคำ ของคุรุสภา ใน ค.ศ.1985 (แปลเฉพาะ 3 บทท้ายของฉบับภาษาลาว พิมพ์ ครั้งที่ 2 ค.ศ.1972) ฉบับแปลภาษาไทยฉบับที่สองพิมพ์โดยสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พิมพ์ใน ค.ศ.1989 (เป็นฉบับที่ สมหมาย เปรมจิตต์ แปลจาก พงศาวดารลาว ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 1 ค.ศ.1957) และฉบับที่สามคือฉบับที่สำนักพิมพ์มติชนจัดพิมพ์ใน ค.ศ.1996 และพิมพ์ซ้ำอีกครั้งใน ค.ศ.1997 ซึ่งเป็นฉบับที่สมหมาย เปรมจิตต์ แปลจากฉบับที่สีลาปรับปรุงล่าสุดเมื่อ ค.ศ.1985 ฉบับนี้ ใช้ชื่อในการพิมพ์ว่า ประวัติศาสตร์ลาว (Chalong Soontravanich, 1999: 2, fn.2.; สีลา วีระวงส์, 2539., และ สีลา วีระวงส์, 2540.)

นักปราชญ์ทางประวัติศาสตร์ทั้งหลาย ได้ลงความเห็นว่บนพื้นที่พิภพ
นี้มีมนุษย์เกิดขึ้นเป็นเวลาประมาณแสนปีเศษมาแล้ว และสันนิษฐาน
ว่า ดินแดนอันเป็นแหล่งกำเนิดของมนุษย์ดั้งเดิมนั้นอยู่ที่ใจกลางชมพู
ทวีป แถบภูเขาอัลไต อันเป็นดินแดนภาคใต้ของมองโกเลียเดี๋ยวนี้

.....
ตั้งแต่ดั้งเดิม ชนชาติลาวได้ตั้งหลักแหล่งอยู่ในดินแดนระหว่าง
แม่น้ำฮวงโหกับแม่น้ำยั้งจื่อ (แยงซีเกียง) ซึ่งอยู่ในประเทศจีนแถบ
เมืองเสฉวนทุกวันนี้ และยังมีเมืองใหญ่อีก 2 เมือง คือ

1. เมืองลู่ ตั้งอยู่ตอนต้นแม่น้ำฮวงโห ด้านเหนือ

2. เมืองปา ตั้งอยู่ตอนใต้แม่น้ำฮวงโห เหนือเมืองเสฉวน

ต่อมาพวกลาวได้ตั้งเมืองขึ้นอีกเมืองหนึ่ง ชื่อเมืองเจียว แต่เมืองปา
เป็นเมืองใหญ่และสำคัญกว่าเมืองอื่นๆ ในสมัยนั้น คนชาติอื่นเรียก
พวกลาวว่า “มุง” พระเจ้าแผ่นดินจีนส่งราชทูตมาเจริญทางพระราช
ไมตรีที่นครปา

(สิลา วีระวงส์, 2539: 11, 17.)¹⁷

¹⁷ ดูเทียบกับที่ขุนวิจิตรมาตราเขียนไว้ในหลักไทยเมื่อ ค.ศ.1928 ที่ว่า “โลกเรานักปราชญ์
สันนิษฐานว่า มีมนุษย์มาแล้วประมาณ 100000 ปี และกะเนิ่นว่าถิ่นฐานรกรากเดิมเกิดในที่ราบ
ใจกลางของทวีปเอเชีย คือชมพูทวีป ราวภาคใต้ของแนวภูเขาอัลไตอันอยู่ในประเทศมองโกเลีย
เดี๋ยวนี้” (ขุนวิจิตรมาตรา, 2518: 3). และ “ในเวลาที่พวกจีนโยกย้ายไปมาอยู่ตามชายทะเลสาบคัส
เปียนเพื่อหาทำเลหญ้าเลี้ยงปศุสัตว์ด้วยความขยันขันแข็ง และพวกหมางเจียวกับพวกฉงนุ่เที่ยว
เร่ร่อนรุกรานปล้นสะดมไปตลอดย่านชมพูทวีปด้วยความโหดร้ายทารุณนั้น ชาตไทยได้ตั้ง
หลักฐานมั่นคงอยู่แล้ว ในระหว่างลุ่มน้ำเหลือง (ฮวงโห) กับลุ่มน้ำยั้งจื่อ (แยงซีเกียง) ราวดินแดนที่
เป็นภาคเหนือตลอดจนภาคตะวันตกแห่งมณฑลเสฉวนของจีนเวลานี้.....อาณาจักรไทยในยุคศึก
ดาบรพีนี้ ตั้งแยกกันอยู่เป็นเหนือใต้ 2 นคร นครเหนืออยู่ราวต้นแม่น้ำเหลืองมีนามว่า “ลู่”
นครใต้อยู่ตรงภาคเหนือของมณฑลเสฉวนทุกวันนี้ มีนามว่า “ปา” และเป็นราชธานีใหญ่ของ
อาณาจักรไทย ส่วนชนชาติไทยในยุคนั้นยังเรียกกันว่า “ฮ่ายลาว” หรือ “มุง”.....พวกไทย

ก่อนที่ชนชาติลาวจะอพยพลงมาตั้งถิ่นฐานบริเวณทางตอนเหนือของประเทศลาวในปัจจุบัน การเปลี่ยนจุดเริ่มเรื่องประวัติศาสตร์ในกรณีของไทยและลาวเกิดขึ้นด้วยเหตุอย่างน้อย 3 ประการ ประการแรกคือมีข้อมูลหรือหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าคำอธิบายเดิมไม่น่าเชื่อถือ ประการที่สองเกิดจากการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ประวัติศาสตร์ และประการที่สามคือเห็นถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากคำอธิบายใหม่ แต่โดยมากแล้วมักจะมีเหตุประการที่สามเป็นตัวนำ และมีเหตุประการแรกเป็นตัวสนับสนุน

ในกรณีทั้งของไทยและลาว การเริ่มต้นเรื่องด้วยการเล่าว่า คนไทยอยู่ที่นี้/คนลาวอยู่ที่นี้ นั้น โดยปริยายเท่ากับการประกาศถึงความเป็นเจ้าของดินแดนที่เป็น ประเทศไทย/ประเทศลาวในปัจจุบันมาตั้งแต่แรกมีมนุษย์อาศัย¹⁸ ซึ่งจะเป็นเหตุให้สามารถอ้างความเป็นเจ้าของความเจริญ รุ่งเรืองทั้งปวงซึ่งมีในดินแดนที่เป็นประเทศไทย/ประเทศลาว ในปัจจุบัน อันมีมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน

อย่างไรก็ดี ในกรณีของลาวยังมีประโยชน์อีกข้อหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นจากการเริ่มต้นประวัติศาสตร์อย่างใน *ปะหวัตสาตลาว* คือ การพ้นออกจากการครอบงำทางความคิดทางประวัติศาสตร์แบบไทยที่ปรากฏอยู่ใน *พงศาวดารลาว* (เกี่ยวกับเรื่องนี้ ดู Chalong Soontravanich, 1999: 11–15.)

ทั้งหลายนี้ ทำนองเดียวกับการเปลี่ยนจุดเริ่มประวัติศาสตร์ของกัมพูชา

ตะวันออกได้มาตั้งบ้านตั้งเมืองทางลุ่มน้ำยังขึ้นหลายเมือง และตั้งนครเป็นราชธานีลงแห่งหนึ่งมีนามว่า “ยั่ว” หรือ “เจียว” อาณาจักรไทยมุ่งในยุคโบราณประวัติจึงมีนครใหญ่อยู่สามนคร นครป่าเป็นนครที่มีอำนาจราชศักดิ์ยิ่งกว่านครอื่นๆ” (ขุนวิจิตรมาตรา, 2518: 9–13).

¹⁸ นอกจากการแสดงความเก่าแก่/ยาวนาน/โบราณ ด้วยการกล่าวถึงการค้นพบโครงกระดูกมนุษย์ซึ่งมีอายุประมาณ 4 – 5 แสนปีแล้ว *ปะหวัตสาตลาว* ยังกล่าวถึงการค้นพบฟอสซิลกระดูกไดโนเสาร์ที่แขวงสะหวันนะเขตด้วย (สุเมต โพธิ์สาม และบุญไธ ภูมมะจับ, 2000: 2.)

บรรณานุกรม

- ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์. 2518. **แบบสอนอ่านสังคมศึกษา ชุดเสริม
ประสบการณ์สังคมศึกษา เล่ม 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2**. พิมพ์ครั้งที่ 15.
กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- จิตร ภูมิศักดิ์. 2547. **สังคมไทยลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาก่อนสมัยศรีอยุธยา**.
พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ฟาเดียวกัน.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. 2506. “คำนำ
ภาคที่ 4” ใน **ประชุมพงศาวดารเล่ม 3**. พระนคร: องค์การค้าของ
คุรุสภา. หน้า 133–149.
- ด็อดด์, วิลเลียม คลิฟตัน. 2520. **ชนชาติไทย**. แปลและเรียบเรียงโดย
หลวงนิเพทย์นิติสรรค์ (ฮวดหลี หุตะโกวิท). พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ:
กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- “ตำนานเมืองสุวรรณโคตมคำ” 2512. ใน **ประชุมพงศาวดาร เล่ม 45**.
กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา. หน้า 132–240.
- ทิพากรวงศ์ (ขำ บุนนาค), เจ้าพระยา. 2539. **พระราชพงศาวดารกรุง
รัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 1 ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ ฉบับ
ตัวเขียน**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- ธิปดี บัวคำศรี. 2 545. “พงศาวดารกัมพูชาที่แปลชำระและที่นิพนธ์เป็นภาษาไทย
ระหว่าง พ.ศ.2339–2459 กับหน้าที่ที่มีต่อชนชั้นปกครองไทย” ใน สุชา
ชัย ยิ้มประเสริฐ, บก. **โคลนไม่ติดล้อ คนไม่ติดกรอบ**. กรุงเทพฯ :
ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
หน้า 45–87.

ธิปดี บัวคำศรี. 2549. “อุษาคเนย์กับกระบวนการกล่อมเกลாதงสังคมผ่าน
การศึกษาในระบบ: กัมพูชาในแบบเรียนของไทย” ใน **อุษาคเนย์ใน
การรับรู้และความเข้าใจของสังคมไทยร่วมสมัย**. กรุงเทพฯ:
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. (เอกสารอัดสำเนา). หน้า
198–246.

“พงศาวดารเขมร” 2506. ใน **ประชุมพงศาวดารเล่ม 1**. พระนคร: องค์การค้า
ของคุรุสภา. หน้า 189–397.

“พงศาวดารเขมรฉบับนักองค์เอง” 2539. ใน วินัย พงศ์ศรีเพียร, บก. **ความ
ยกย่องของประวัติศาสตร์: พิพิธพันธ์เชิดชูเกียรติ
ศาสตราจารย์หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล**. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการ
ชำระประวัติศาสตร์ไทย สำนักนายกรัฐมนตรี. หน้า 162–172.

“พระพุทธพุกามและพระพุทธญาณ” 2519. **ตำนานมูลศาสนา**. แปลโดย
สุด ศรีสมวงศ์ และพรหม ขมาลา, เชียงอรธอธบายความโดย
ประเสริฐ ฐน นคร. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระจันทร์.

ราชพงษาวดารกรุงกัมพูชา ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณแปลใหม่. 2550.
แปลโดย พันตรีหลวง—เรืองเดชอนันต์ (ทองดี ชนรัชต์). กรุงเทพฯ:
ศรีปัญญา.

วิจิตรมาตรา (สง่า กาญจนาคพันธุ์), ชุน. 2518. **หลักไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 7.
พระนคร: บำรุงสาส์น.

ศิริพร ดาบเพชร และคณะ. 2547. **หนังสือสาระการเรียนรู้พื้นฐาน
ประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษา ปีที่ 4**. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ
กระทรวงศึกษาธิการ.

- ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม 2550

រស់ ចន្ទ្រាបុត្រ.1998. ប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ (ភាគរឿងព្រេងនិទាននិងតាមរយៈសិលា
ចារឹក) [ประวัติศาสตร์เขมร (ภาคเรื่องเพรงนิทานและศิลาจารึก)].

Paris: L'Harmattan.

រ. គោរិទិ. 1969. ព្រះរាជពង្សាវតាររបស់ប្រទេសកម្ពុជា [พระราชพงศาวดาร
ของประเทศไทย]. បោះពុម្ពលើកទី 2. ភ្នំពេញ: សារមន្ត្រី.

ឡីកែវ, អាដេម៉ារ. 2005. ប្រវត្តិសាស្ត្រប្រទេសកម្ពុជា ចាប់តាំងពីសតវត្សទី ១ នៃគ្រិស្តសករាជរហូតមក. [ประวัติศาสตร์ประเทศไทย กัมพูชา ตั้งแต่ ศตวรรษที่ 1 ในคริสต์ศักราชเรื่อยมา]. ប្រែសម្រួលដោយ ចេត ម៉ែងឃាន. ភ្នំពេញ: មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា.

ស្តី. 2000. ឯកសារមហាបុរសខ្មែរ ភាគ 1-2 [ខេត្តសារមហាបុរសខ្មែរ ភាគ 1-2]. ភ្នំពេញ: (n.p.).

ສຸເນດ ໂພທິສານ ແລະໝູ່ໄຊ ພູມມະຈັນ. ຟອຂຂ. *ປະຫວັດສາດລາວ (ດຶກດຳບັນ ປະຈຸບັນ)*. [ປະຫວັດສາດສະໂລກ (ດຶກດຳບັນ ພິຈາລະນາ)]. ວຽງຈັນ% ກະຊວງກະແຫລງຂ່າວແລະວັດທະນະທຳ.

Au Chhieng. 1953. **Catalogue du fonds khmer**. Paris: Imprimerie nationale.

Chalong Soontravanich. 1999. **Maha Sila Viravong's Phongsawadan Lao (1957): A Reappraisal**. Paper presented to the 7th International Conference on Thai Studies, Amsterdam, 4-8 July.

Chroniques Royales du Cambodge (des origines légendaires jusqu'à Paramaraja 1er). 1984. Traduction and introduction by

Mak Phoeun. Paris: Ecole française d'Extrême-Orient.

Cœdès, George. 1989. Essai de Classification des Documents Historiques Cambodgiens Conservés à la Bibliothèque de l'Ecole française d'Extrême-Orient. In **Articles sur le pays Khmer**. Paris: Ecole française d'Extrême-Orient. pp.67-80.

de Bernon, Oliver, Ang Chouléan, Jacqueline Filliozat and Mao Reasey. 1996. **Etat des manuscrits khmer**. Paris: Ecole Francaise d'Extreme-Orient.

Hazra, Kanai Lal. 1986. **The Buddhist Annals and Chronicles of South-East Asia**. New Delhi: Munshiram Manoharlal.

Lafont, Pierre-Bernard. 1965. "Inventaire des manuscrits des pagodes du laos," **Bulletin de l'Ecole française d'Extrême-Orient** LII, fasc 2: 429-545.

Leclère, Adhemard. 1914. **Histoire du Cambodge depuis le 1er siècle de notre ère**. Paris: Librairie Paul Geuthner.

Vickery, Michael. 1977a. **Cambodia After Angkor: The Chronicular Evidence for the Fourteenth to Sixteenth Centuries**. Volume I Text. Ph.D.Dissertation, Yale University.

Vickery, Michael. 1977b. **Cambodia After Angkor: The Chronicular Evidence for the Fourteenth to Sixteenth Centuries**. Volume II Annexes. Ph.D.Dissertation, Yale University.

- Vickery, Michael. 1979. The Composition and Transmission of the Ayudhya and Cambodian Chronicles. In Anthony Reid and David Marr (eds.). **Perceptions of the Past in Southeast Asia**. Singapore: Asian Studies Association of Australia. pp. 130–154.
- White, Hayden. 1983. **Metahistory: The Historical Imagination in Nineteenth-Century Europe**. Fourth Printing. Baltimore: The John Hopkins University Press.